

Paměť krajiny IX

**Soupis drobných památek
okolí Plzně**

Irena Bukačová, Jiří Fák

STRUČNÁ HISTORIE OBLASTI

Lokality popisované v devátém dílu projektu Paměť krajiny jsou rozloženy do tří světových stran v těsném sousedství západočeské metropole Plzně.

Celou oblastí se táhne řeka Mže, za Plzní také zvaná Berounka. Protéká katastrálními územími řady míst, jimiž se zde zabýváme, případně jimi protékají její přítoky. K největším z nich patří Klabava, která se do Berounky vlévá zprava za Chrástem. Dalším pravobřežním přítokem je Vejprnický potok vlévající se do Mže na západním okraji Plzně před Kalikovským mlýnem. Předtím Mže přibírá zleva ještě Malesický potok pramenící na jihozápadním svahu Krkavce (k. ú. Ledce). Na opačné straně této výšinné dominanty Plzeňska protéká říčka Třemošná vlévající se do Berounky zleva na severním okraji námi popisované oblasti.

Osídlení úrodné půdy kolem Mže (Berounky) je doloženo od neolitu. K významným nálezitím patří Křimice a Vochov, odkud je známa hliněná soška ženy zvaná venuše z Vochova. Z doby bronzové pocházejí mohyly v okolí Dýšiny a významné ploché pohřebiště z pozdní doby bronzové bylo zjištěno u Nynic nad Berounkou.

Nová Huť, pohlednice ze 30. let 20. století.

Nejstarším písemně zmiňovaným místem popisované oblasti jsou Vejprnice, uváděné ve falsu břevnovského kláštera hlásícímu se k roku 993. První písemné informace o dalších lokalitách jsou spojeny s církevními feudály. Nejbližším zkoumanému regionu byl plaský cisterciácký klášter založený kolem roku 1145. Několik vesnic náleželo ve středověku ke klášteru v Chotěšově a některé další také k rokycanskému probošství. Část lokalit byla v majetku drobných světských feudálů, ale středověkých sídel v popisované oblasti nebylo mnoho, pouze hrady

místní živnostníci a firmy. Poslední rekonstrukce byla provedena v roce 2023 firmou Inkosta s. r. o. Zděná kaple na čtvercovém půdorysu se zaoblenými rohy o rozměrech 476 x 476 cm. Kaple je postavena na zděném, kameny plentovaném tarasu se schodištěm vedoucím ke vchodu, který je obdélný, polokruhově ukončený a opatřený dvoukřídlými kazetovými dveřmi s nadsvětlíkem. Stěny kaple jsou omítnuté, natřené barvou slonové kosti a vystupující prvky zvýrazněny oranžově. Nároží kaple jsou zaoblená, lemovaná lisenami a v horní části zdi probíhá profilovaná římsa. Na obou bocích je prolomeno po jednom obdélném segmentově ukončeném okně. Střecha kaple je jehlancová, krytá taškami bobrovkami a ukončená čtyřbokou lucernou, v níž je zavěšen zvon, a krytou jehlancovou stříškou s makovicí a křížem.

BOŽÍ MUKA

Stojí v centru obce při hlavní procházející komunikaci do Zruče.

N 49° 48' 22.7'', E 13° 28' 19.8''.

Památky je vyznačena až v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko).

Historie památky je v místní tradici spojována se sousedním kamenným křížem. Podle jedné verze se zde modlil sv. Vojtěch při svém návratu z Říma. Podle jiné pověsti zde stojí od třicetileté války a označuje společný hrob. V torzálním stavu jsou boží muka zachycena již na kresbě J. Brože z roku 1928 a na akvarelu Karla Šrámka z roku 1941 a stejně tak jsou pak popisována v Pasportizaci památek.

Torzo pískovcových božích muk sestává z dvou částí. Spodní část tvoří kvádrový sloupek o rozměrech 88 x 35 x 30 cm. Na něm je postaven poškozený kaplicový nástavec (97 x 45 x 40 cm) se zbytky obdélných, na třech stranách trojúhelně ukončených nik.

Rozhlehlá vesnice ležící nad levým břehem Berounky 8 km severovýchodně od Plzně je písemně poprvé uváděna v roce 1351. Na jejím katastru najdeme pestrou skladbu drobných památek, jímž dominuje barokní kaple sv. Jana Nepomuckého. Její mladší sestra – kaple sv. Vojtěcha – patří k plejádě památek zničených a pokus o její obnovu na počátku 21. století patří v rámci severního Plzeňska k jednomu z mála neuskutečněných.

KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO

Je zapsána jako nemovitá kulturní památka pod číslem 40836/4-1207.

Kaple se nachází v centru vsi na návrší u místní silnice.

N 49° 47' 53.4'', E 13° 26' 52.7''.

Kaple je vyznačena ve stabilním katastru a dále ve 3. vojenském mapování, v mapě ZM 1:10 000 list 12-33-12 z roku 1978 (59mm od s. s. č. a 47 mm od v. s. č.) a v turistické mapě edice KČT č. 31 (Plzeňsko).

V Druztové, resp. východně od Druztové nad Berouňkou stojí od středověku kostel sv. Maří Magdaleny. Když byla v roce 1701 zřízena v Druztové nová fara, byla od tohoto farního kostela poměrně daleko a hlavně v zimních měsících byl kostel špatně přístupný. Proto bylo na podnět faráře rozhodnuto postavit v centru obce kapli sv. Jana Nepomuckého. Základní kámen posvětil farář Josef Václav Hrdý a společně s plzeňským primátorem a doktorem lékařství Petrem Pavlem Helfferem z Helferstreu ho vložili 27. dubna 1745 do základů. Kaple byla dokončena za neuvěřitelně krátkou dobu a 9. listopadu téhož roku byla vysvěcena.

Objednavatel Helffer, zastupující patronát města Plzně nad Druztovou, byl známým plzeňským mecenášem, pro něhož plaský stavitel Kondel postavil kostelík U Ježíška v Plzni. K procesu založení kaple je zachován archivní doklad. 18. ledna roku 1745 psala rada plzeňská farář: „*Obrys aby se presentiroval a když vzácní pp. k oučtům kostelním přijedou, vyšetří se místo. Vzácný pan farář sebral 100 zl., z kostelního jmění 100 zl. a obec plzeňská poskytne 50 zl. Pozemek pro kapli, tedy mez, věnuje poddaný, ale sousední pole mu zůstane.*”

Kaple Jana Nepomuckého byla postavena podle plánů stavitele plaského kláštera Ondřeje Kondela plzeňským zedníkem Janem Emerichem a její stavba trvala pouhých 196 dnů.

Místní kronikář v popisu kaple ve 20. letech 20. století uvádí: „*Ve výklenku nade dveřmi je socha sv. Jana Nepomuckého a uvnitř na ploché klenbě s výsečemi obraz – ozářený jazyk sv. Jana*

Dvůr s nevelkou osadou ležící 9 km východně od Plzně v těsném sousedství Dýšiny je historicky poprvé uváděn v roce 1367. K dochovaným drobným památkám patří torzo kaple u dnešního golfového hřiště a kříž na okraji osady.

TORZO KAPLE

Stojí na východní straně areálu bývalého dvora, na okraji golfového hřiště ve svahu nad silnicí z Horomyšlic do Dýšiny.

N 49° 46' 16.2'', E 13° 30' 21.2''.

Kaple je vyznačena zřejmě již ve stabilním katastru a pak v mapě ZM 1:10 000 list 12-33-13 (22 mm od j. s. č. a 116 mm od v. s. č.).

Kaple je historickým mapováním doložena ve 2. čtvrtině 19. století. O jejím dalším osudu se nepodařilo získat bližší údaje, je možné se domnívat, že zchátrala během 2. poloviny 20. století, na jehož konci se z ní dochovaly jen ruiny. O obnovu kaple se pokusil místní okrašlovací spolek v roce 2004. Tehdy ale odsouhlasil, že není nutná obnova kaple, která byla odhadnuta na cca 1 000 000 Kč, ale je možné na jejím místě postavit boží muka podle návrhu Ing. arch. Petra Domanického. Členové spolku projevíli přání zachovat a zakonzervovat zbytky obvodových zdí původní kapličky do výšky těsně nad okolní terén. Tato konzervace nakonec byla realizována, zatímco boží muka postavena nebyla. Opravená kaple byla prezentována spolu s novým zvonem z šedé litiny 20. dubna 2013. Zvon byl později vyměněn za kvalitnější vyrobený ze zvonoviny.

pušky, jejíž pažba se nachází u jeho nohou. Před levou nohou vojáka jsou lipové ratolesti. Za sochou je vystavěna 283 cm vysoká cihlová zeď (šířka 201 cm, tloušťka 32 cm).

PAMĚTNÍ KÁMEN U RYBNÍKA STRŽENKA

Nachází se 3 km východně od obce na hrázi rybníka Strženska na hranici chotíkovského a plzeňského (boleveckého) katastru.

N 49° 47' 18.4", E 13° 21' 39.8". Tato památka není v mapách uváděna.

Kámen s deskou sem byl pravděpodobně umístěn při obnově rybníka v letech 1949–1950. Rybník obnovil rybářský spolek na místě původního zaniklého asi před 200 lety [tj. kolem 1800] a mohlo jít o tehdejší rybník Klenovec z původní bolevecké soustavy z 15. století. O obnovení rybníka se zasloužil hlavně někdejší před-

seda MNV v Chotíkově Hádek, po němž je rybník nejčastěji nazýván mezi rybáři Hádek.

Přírodní kámen o maximálních rozměrech 130 x 73 x 50 cm, do něj je vsazena deska nepravidelného tvaru (32,5 x 47 cm) s nápisem: „VYBUDOVAL DOBROVOLNOU PRACÍ // PRVNÍ RYBÁŘSKÝ SPOLEK V PLZNI // V LETECH 1949–1950 “. Nad ním jsou patrné zbytky znaku města Plzně.

POMNÍK VÁCLAVA HAVLA

Pomník se nachází v areálu podniku Ekonomické stavby na severním okraji intravilánu vsi.

N 49°47'42.839", E 13°19'10.543".

Pomník byl vytvořen v areálu pobočky firmy Ekonomické stavby z iniciativy předsedy představenstva Davida Mencla, jeho ženy a přátel v roce 2019. Vytvořil jej sochař Petr Filip a odlila umělecká slévárna v Horní Kalné. Jde o první část zamýšleného projektu prezentace osobností, které mohou být pro společnost vzorem a inspirací. Bronzový pomník – socha Václava Havla v životní velikosti (v. 168 cm) na podstavci (15 x 53 x 49,5 cm), s krátkými kalhotami, což odkazuje k přehlídce čestné stráže Václavem Havlem po zvolení prezidentem 29. prosince 1989.

Oprava pomníku se uskutečnila nákladem obecního úřadu v září 2009 a provedli ji místní občané. Místní zpravodaj uvádí doslova: „*Je to dobrovolná práce našich spoluobčanů, která vznikla z jejich nadšení udělat něco hezkého, a opravdu se jim to povedlo. Pomník sami umyli, opravili, napenetrovali, natřeli a mezi prací na pivko do Tipu si odskočili a to vše bez požadavku na odměnu.*“ Naposledy pomník restauroval Zbyněk Džuman z Oráčova v roce 2022 na náklady obce ve výši 98 517 Kč.

Figurální pomník sestávající ze tří částí. Podstavec položený na mohyle navržené zeminy tvoří obdélná deska o rozměrech 13,5 x 127 x 132 cm. Na ní stojí hranolový sokl (74 x 106 x 107 cm) opatřený na čelní straně úzkou mramorovou deskou (10 x 88 cm) s nápisem: „MILUJTE SE, PRAVDU KAŽDÉMU PŘEJTE“. Pod ní je téměř čtvercová deska (35 x 37 cm) s erbem Žďárských z Chrástu a nápisem: „C.H.R.Á.S.T. // 1937“. Hlavní částí pomníku je socha Jana Husa v nadživotní velikosti (v. 300 cm) v podobě stojícího muže s plnovousem, oděného v dlouhém šatě se širokými rukávy a levou rukou tisknoucí ke hrudi knihu.

PAMÁTNÍK ODBOJE – VOZNICE

Je zapsán jako nemovitá kulturní památka pod číslem 29990/4-1261.

Stojí u obecního úřadu.

N 49° 47' 39.0'', E 13° 29' 37.3''.

Tato památka není v mapách uváděna.

Pomník chrásteckého odboje proti fašismu je upraven z autentického artefaktu – voznice, která měla sloužit jako skrytý zbraní a kvůli níž bylo několik občanů Chrástu popraveno. Voznici opatřil František Nový z mydlárny pana Vrby a kovář Vančura ji upravil tak, aby šla otevírat a zavírat. Nejprve několik dní ležela před kovárnou a poté v ní rolník Nový vozil vodu. Na podzim roku 1943 ji zavezl na Fremrovic pole, které měl najaté. Večer osm mužů (Oldřich Fremmer – holič, Bohumil Dlouhý – učitel, František Nový – rolník, Václav Pasáček – brusič skla, Vojtěch Šedivec – úředník, Václav Štajf mladší – úředník, Julius Vančura – kovář a Josef Zalabák – elektromechanik) voznici zakopalo tak, aby dvířka byla obrácena ke stráni, a k nim vytvořili krátký tunel, jehož vchod byl zakryt křovím a kamením, a na pole poté František Nový zasel žito.

Voznice byla připravena jako úkryt pro zbraně, které měly být dodány do Habrové, a převozník Nový je měl loďkou dopravit na stráni do voznice. Údajně měly být také shozeny na louku na levém břehu proti voznici. K dodání

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO

Stojí na východním okraji intravilánu osady u mostu přes Klabavu.

N 49° 46' 53.6'', E 13° 30' 48.3''.

Objekt není vzhledem k době svého vzniku v historických mapách zanesen.

Socha sv. Jana Nepomuckého u nového mostu přes Klabavu je jednou z nejmladších památek na severním Plzeňsku. Autorem sochy je Jan Šneberger a vyrobil ji na sympoziu mladých umělců-sochařů v Nepomuku v roce 2003. V následujícím roce pak došlo k dohodě o výměně nazvané „kultura za kulturu“ mezi starostkou Dýšiny Václavou Kuklíkovou a starostou Nepomuku panem Jiranem. Dýšinský divadelní spolek Lucifer sehrál na slavnostech v Nepomuku hru Fimfárum od Jana Wericha a na rybníce u Nepomuku Poklad na Stříbrném jezeře. Do Dýšiny – Nové Hutě pak 4. srpna 2004 putovala socha sv. Jana Nepomuckého.

Socha sv. Jana Nepomuckého v moderním pojetí stojí na čtvercové desce

o rozměrech 5 x 82 x 82 cm. Socha (v. 235 cm) je tvořena z pískovce, má podobu stojící figury s mírně zakloněnou hlavou a je doplněna kovovou svatozáří s pěti hvězdami.

Jan Šneberger po absolvování střední uměleckoprůmyslové školy Sv. Anežky České v Českém Krumlově pokračoval ve studiu v ateliéru sochy u prof. Maria Kotrby na Fakultě umění Ostravské univerzity (2004–2011), v Ostravě žije a tvoří.

DESKA OBĚTEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Je umístěna na sloupku u schodiště vedoucího k dnešní mateřské škole.

N 49° 45' 24.7", E 13° 16' 40.4".

Tato památka není v mapách uváděna.

Kovová deska o rozměrech 56 x 41 cm je opatřená reliéfem ruky se dvěma prsty vztyčenými k přísaze, lemované trnovou korunou. Pod ním je nápis: „NEZAPOMENE ME // VAŠICH OBĚTÍ ZA SVOBODU // ZAHYNUL PŘI NÁLETU // NA NORIMBERK. // POPULE J. // VĚZNĚNÍ. // BAUMRUK J. // DIVÍŠ V. // KUČERA V. // LEGÁT K. // ŠŤASTNÝ M. // ŽÁK J. // 1939 1945“

ZVONIČKA

Stojí na východním okraji obce.

N 49°45'19.691", E 13°16'56.721".

Památka není vzhledem k době svého vzniku zaznamenána v historických mapách, je zachycena na portálu mapy.cz.

Zvonici postavil Okrašlovací spolek Vochov jako symbol víry, poděkování za sílu překonat Covid-19 a k uctění obětí této pandemie. Autorem je Jan Popelka, student Fakulty umění a designu Ladislava Sutnara při ZČU v Plzni. Technické zpracování provedl Jan Linhart, odborně konzultoval Jan Šmejkal, vyrobila firma RUMI Industry a zvon odlila slévárna Libenia Plzeň. Zvonička byla posvěcena u příležitosti Památky svatých andělů strážných 3. října 2021.

Zvonice sestává ze svislého podstavce tvořeného čtyřmi úzkými sloupky o výšce 250 cm a celkovém půdorysu 17 x 17 cm. Na něj navazuje hlavice (v. 150 cm) ze dvou k sobě kolmo umístěných trojúhelníků, mezi nimiž je zavěšen zvon. Památka vrcholí latinským křížem (v. 75 cm). K areálu dále náleží dva pískovcové sokly (57 x 37 x 43 cm a 60 x 43 x 43 cm) s nápisy: „STŮJ // PŘI NÁS“ a „0210“ a tři železné stojany.

OBSAH

Stručná historie oblasti	7
Historický přehled drobných památek	12
Péče o drobné památky	19
 Katalog památek regionu	 23
Býkov	25
Česká Bříza	26
Dolany	31
Dolní Vlkyš	37
Druztová	39
Dýšina	47
Habrová	56
Horomyslice	59
Hromnice	61
Chotíkov	69
Chotiná	75
Chrást	81
Kostelec	97
Kyšice	100
Malesice	109
Nadryby	115
Nová Huť	122
Nynice	129
Planá	133
Senec	138
Třemošná	144
Vejpřnice	152
Vochoz	168
Záluží	177
Zruč	184
Žichlice	190
Seznam pramenů a literatury	196

PAMĚŤ KRAJINY IX

Soupis drobných památek okolí Plzně

Texty: Irena Bukačová, Jiří Fák

Fotografie: Václav Podestát, Jiří Fák

Grafická úprava: Petr Fák

Tisk: PBtisk Příbram

Vydalo: Muzeum a galerie severního Plzeňska
v Mariánské Týnici v roce 2024

1. vydání

Náklad 500 ks

MUZEUM & GALERIE
SEVERNÍHO PLZEŇSKA
**MARIÁNSKÁ
TÝNICE**

Autoři děkují za pomoc starostům, kronikářům a dalším pracovníkům obecních úřadů v České Bříze, Dolanech, Druztové, Dýšině, Hromnici, Chotíkově, Chrástu, Kyšicích, Nadrybech, Vejprnicích, Vochově, Zručí-Senci, Městského úřadu v Třemošné a úřadu městské části Plzeň 9-Malesice, dále galerii sam83 v České Bříze a Okrašlovacímu spolku pro Novou Huť a Dýšinu, Mileně Chudáčkové, Viktoru Kovaříkovi, Jiřímu Votrubovi, za všeobecnou pomoc kolegyni Janě Dienstpierové a za korektury Kristýně Koderové.

Publikace vychází za finančního přispění Plzeňského kraje.
www.turisturaj.cz

ISBN 978-80-87185-33-9